

საპროცესო შეთანხმების ქართული მოდელი ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილების ძირითადი ნაწილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ (N9043/05)

ასისტენტი, სამართლის დოქ. ანრი ოხანაშვილი LL.M. (იენის ფრიდრიხ შილერის უნივერსიტეტი), ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს პარლამენტის იურიდიულ საკითხთა კომიტეტის თავმჯდომარე/დოქტორანტი **ბაჩანა სურმაგა**, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს პარლამენტის იურიდიულ საკითხთა კომიტეტის აპარატის მთავარი სპეციალისტი

I. შესავალი

2005 წლის 9 მარტს საქართველოს მოქალაქეებმა ა.ნ.-მ და რ.ტ.-მ წარუდგინეს განაცხადი ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს¹ საქართველოს წინააღმდეგ. დავის მთავარი საგანი იყო საპროცესო შეთანხმების გამოყენება პირველი განმცხადებლის, ა.ნ.-ის, მიმართ. იგი ამტკიცებდა, რომ საპროცესო შეთანხმების პროცედურა მის მიმართ ბოროტად იქნა გამოყენებული, რის შედეგადაც დაირღვა ადამიანის უფლებათა და ძირითად ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის² მე-6 მუხლი (საქმის სამართლიანი განხილვის უფლება) და მე-7 დამატებითი ოქმის მე-2 მუხლი.³ ამიტომ სტრასბურგის სასამართლომ პირველად გაანალიზა საპროცესო შეთანხმების ქართული მოდელი თავისი გადაწყვეტილების გამოსატანად.

სტრასბურგის სასამართლო ამ საქმეზე მის მიერ 2014 წლის 29 აპრილს გამოტანილი გადაწყვეტილების დასაბუთებას იწყებს შემდეგნაირად: ბრალის აღიარების ან *nolo contendere* შეთანხმების ან საგამოძიებო ორგანოებთან არსებითი თანამშრომლობის საფუძველზე ბრალდების შემსუბუქება

¹ შემდგომ შემოკლებულია როგორც სტრასბურგის სასამართლო.

² შემდგომ შემოკლებულია როგორც კონვენცია.

³ აღნიშნულ პროცედურულ საკითხებთან დაკავშირებით ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, პირველი და მე-3 პარაგრაფები, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22tognidze%22%5D%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%5D%22%22itemid%22:%5B%22001-142672%22%5D%22%22%7D> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

ან უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდება ევროპული სისხლის სამართალწარმოების სისტემებისთვის დამახასიათებელი ინსტიტუტია. ბრალდებასთან ან სასჯელთან დაკავშირებით შეთანხმება თავისი არსით არ ეწინააღმდეგება კონვენციას.⁴

ამ სტატიის მიზანია სტრასბურგის სასამართლოს აღნიშნული გადაწყვეტილების ძირითადი ასპექტების გაანალიზება და ამ გადაწყვეტილების მიხედვით საპროცესო შეთანხმების ქართული მოდელის მიმოხილვა.

II. საქმის ფაქტობრივი გარემოებები⁵

2004 წლის 12 მარტს ა. ნ.-ს ბრალდება წარედგინა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 182-ე მუხლით (მითვისება ან გაფლანგვა) გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენისათვის. ბრალდებულის შეთავაზების საფუძველზე საქართველოს გენერალურ პროკურატურასა და ა.ნ.-ს შორის დაიდო საპროცესო შეთანხმება. ბრალდებული არ აღიარებდა დანაშაულის ჩადენას, თუმცა თანხმობას აცხადებდა, როგორც პროკურატურის მიერ

⁴ ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, 90-ე პარაგრაფი, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22tognidze%22%5D%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%5D%22%22itemid%22:%5B%22001-142672%22%5D%22%22%7D> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021); აგრეთვე Grabenwarter, Christoph/Pabel, Katharina, Europäische Menschenrechtskonvention, 7. Aufl., 2021, S. 596.

⁵ საქმის ფაქტობრივი გარემოებები მოკლედ არის წარმოდგენილი, კერძოდ, გამოკვეთილია ძირითადი პრობლემატიკა.

სასამართლოსთვის შეთავაზებული სასჯელის სახისა და ზომის შეფარდებაზე, ისე ბრალდების ფორმულირებაში მითითებული სახელმწიფოსთვის მიყენებული მატერიალური ზიანის სრულად ანაზღაურებაზე. სასამართლომ ამ პირობებით განიხილა საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე პროკურატურის შუამდგომლობა. ბრალდებული, საპროცესო შეთანხმების პირობების გარდა, ხელმოწერით ადასტურებდა, რომ მის მიმართ ზენოლა არ განხორციელებულა, რაც დაადასტურა ასევე სასამართლოს წინაშე. ამასთანავე, მოსამართლემ ბრალდებულს გააცნო თავისი საპროცესო უფლებები. ბრალდებულმა მოსამართლის წინაშე დაადასტურა, რომ ის სრულად იცნობდა მის საპროცესო უფლებებს და ეთანხმებოდა საპროცესო შეთანხმების პირობებს. საპროცესო შეთანხმების გაფორმების დროს და სასამართლოს სხდომაში მონაწილეობდა ბრალდებულის ადვოკატიც. შედეგად, ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სასამართლომ მიიჩნია, რომ წარდგენილი იყო საკმარისი მტკიცებულებები ბრალდების დასადასტურებლად და პროკურატურის შუამდგომლობის საფუძველზე გამოიტანა გამამტყუნებელი განაჩენი. განაჩენის საფუძველზე ბრალდებულს მსუბუქი სასჯელი – ჯარიმა – შეეფარდა და სასამართლო დარბაზიდანვე გათავისუფლდა. აღნიშნული გადაწყვეტილება არ ექვემდებარებოდა გასაჩივრებას და შევიდა კანონიერ ძალაში. თუმცა ახლად გამოვლენილი გარემოებების შემთხვევაში გადაწყვეტილების გაუქმებაზე შუამდგომლობის წარდგენა და საქმის განხილვა მაინც იყო შესაძლებელი.⁶ შესაბამისად, ა.ნ.-მ მიმართა სტრასბურგის სასამართლოს.

⁶ საქმის ფაქტობრივი გარემოებების შესახებ დანვრილებით იხ. *ნაცვლიშვილი და ტოვონიძე საქართველოს წინააღმდეგ*, მე-12-34-ე პარაგრაფები, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22togonidze%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-142672%22%5D%7D>, (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

III. საპროცესო შეთანხმების ქართული მოდელი: სტრასბურგის სასამართლოს 2014 წლის N9043/05 გადაწყვეტილებამდე არსებული პრობლემატიკა და იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებები

1. საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის განვითარება საქართველოში

სასამართლოს მიერ განაჩენის კანონისმიერ გამოტანა სამართალწარმოების მკაცრი ფორმების დაცვის გარეშე – არსებითი განხილვის გარეშე – პირველად შესაძლებელი გახდა 2004 წლის 13 თებერვალს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში⁷ განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებით⁸, როდესაც სსსკ-ში შეტანილ იქნა გარიგებითი მართლმსაჯულება⁹ საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის ფორმით. კერძოდ, ერთი მხრივ, სსსკ-ის ზოგად ნაწილში სისხლის სამართლის პროცესის პრინციპებს 15¹ მუხლით დაემატა დამოუკიდებელი პრინციპი – საპროცესო შეთანხმება¹⁰, ხოლო, მეორე მხრივ, კერძო ნაწილში

⁷ შემდგომ შემოკლებულია როგორც სსსკ.

⁸ იხ. საქართველოს პრეზიდენტის 2004 წლის 27 იანვრის N33/1 საკანონმდებლო ინიციატივა, რა დროსაც მოთხოვნილ იქნა კანონპროექტების რიგგარეშე განხილვა. შედეგად, ცვლილებები დაჩქარებულად იქნა მიღებული 2004 წლის 13 თებერვალს, <https://parliament.ge/legislation/2177> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

⁹ ტერმინი „გარიგებითი მართლმსაჯულება“ თავდაპირველად გამოყენებულ იქნა ამ ინსტიტუტის შემოსაღებად განკუთვნილ კანონპროექტსა (15¹ მუხლში) და მის გამარტებით ბარათში, თუმცა, საბოლოოდ, კანონის ტექსტში კანონმდებელმა 15¹ მუხლში მის ნაცვლად გამოიყენა ტერმინი საპროცესო შეთანხმება. აღნიშნული 15¹ მუხლის მიხედვით, „საპროცესო შეთანხმება ხორციელდება სასამართლოს დამოუკიდებლობის პრინციპის დაცვით. საპროცესო შეთანხმების მიზანია სწრაფი და ეფექტიანი მართლმსაჯულების უზრუნველყოფა.“ აგრეთვე *აქუბარდია, ირინა*, ნიგნში: *ფაფიაშვილი, ლალიივანიძე, მაიააქუბარდია, ირინა/თუმანიშვილი, გიორგიმეურმიშვილი, ბესიკ/გოგინიაშვილი, ნინო*, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო სამართალი, კერძო ნაწილი, 2017, გვ. 545.

¹⁰ საპროცესო შეთანხმების სსსკ-ის 151 მუხლში სისხლის სამართლის პროცესის ერთ-ერთი პრინციპის სახით მონესრიგებას კრიტიკულად მართებულად აფასებდა ჯერ კიდევ 2006 წელს *რატიანი, ციალა*, მართლმსაჯულება და კანონი 3 (10) 2006, 116, 128 და მომდევნო გვერდები.

ცალკე LXIV¹ თავად ჩამოყალიბდა საპროცესო შეთანხმების მომწესრიგებელი ნორმები (679¹–679⁵ მუხლები). აღნიშნული საკანონმდებლო ცვლილებების განმარტებითი ბარათის თანახმად, გარიგებითი მართლმსაჯულების პრინციპის შემოღება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში მნიშვნელოვანი სიახლეა, რაც შესაბამისი ბრალდებულებისთვის „გარკვეულწილად გამარტივებულ სისხლის სამართალწარმოებას“ ითვალისწინებს.¹¹ ამ ინსტიტუტმა კანონით მოწესრიგებიდან 4 თვეში განიცადა ცვლილება, ვინაიდან 2004 წლის 24 ივნისის საკანონმდებლო ცვლილებით შესაძლებელი გახდა საპროცესო შეთანხმების დადება იმ შემთხვევაშიც, თუ ბრალდებული არ აღიარებს დანაშაულს, თუმცა თანახმაა სასჯელზე.¹² შედეგად, აღნიშნული ცვლილებებით

¹¹ იხ. აღნიშნული კანონპროექტის (28.01.04, 07-2/827კ.) განმარტებითი ბარათი, გვ. 4. საპროცესო შეთანხმებას გამარტივებულ სამართალწარმოებად მიიჩნევენ ასევე ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე დოლიძე, ვერა, სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები N3 2017, 45, 46; ამასთანავე ავტორი უთითებს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის მიერ ევროპის საბჭოს წევრი ქვეყნებისთვის გაცემულ რეკომენდაციაზე სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების გამარტივების შესახებ, 45 და მომდევნო გვერდი. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ყოფილი თავმჯდომარის ნინო გვენეტაძის შეფასებით, საქართველოში 2004 წელს შემოღებული საპროცესო შეთანხმება „უკავშირდება სისხლის სამართლის პროცესის გამარტივებასა და სამართალდამცავი ორგანოების მიერ დანაშაულის ფაქტზე სწრაფი რეაგირების შესაძლებლობას“, იხ. გვენეტაძე, ნინო, სიმპოზიუმის კრებულში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 213.

¹² იხ. საქართველოს პარლამენტის წევრ გიორგი ბოკერიას მიერ 2004 წლის 1 ივნისის N07-6/27 საკანონმდებლო ინიციატივა, რომელიც საქართველოს პარლამენტმა მიიღო 2004 წლის 24 ივნისს. აღნიშნული ინიციატივის განმარტებით ბარათში, ცვლილების დასაბუთებაში მითითებულია, რომ მოქმედი სამართლებრივი ნორმებით ბრალდებისა და დაცვის მხარეს შორის საპროცესო შეთანხმება და საქმეზე არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის დადგენა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ბრალდებული აღიარებს ჩადენილ დანაშაულს, თუმცა კანონით მოწესრიგების მიღმა დარჩა ისეთი შემთხვევა, როდესაც ბრალდებული არ აღიარებს დანაშაულს, მაგრამ თანახმაა გამოძიებასთან თანამშრომლობაზე იმ პირობით, რომ პროკურორი შეამციროს ან საერთოდ უარს იტყვის სასჯელის გამოყენების მოთხოვნაზე. საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის საქართველოს სსსკ-ში შემოღებისა და მისი განვითარების მოკლე მიმოხილვის, ასევე საზღვარგარეთის ზოგიერთი ქვეყნის შედარებითი ანალიზის შესახებ დოლიძე, ვერა, სისხლის

საპროცესო შეთანხმების დადებისთვის სსსკ-ის 679¹ მუხლით განისაზღვრა ორი საფუძველი: შეთანხმება ბრალზე ან სასჯელზე.¹³ ამ ცვლილებებიდან 10 წლის შემდეგ კი (2014 წელს) საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ავტორებითა და საქართველოს მთავრობის ინიციატორებით განხორციელდა საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის გააზრებული საკანონმდებლო რეფორმირება, რომელიც იყო რეაგირება, ერთი მხრივ, იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულ კრიტიკულ პოზიციებზე და, მეორე მხრივ, სამართალწარმოების პრაქტიკაში გამოვლენილ ხარვეზებზე¹⁴. რეფორმა ემსახურებოდა ამ ინსტიტუტის სისხლის სამართლის პროცესის ძირითად პრინციპებთან შესაბამისობას.¹⁵

სამართლის აქტუალური საკითხები N3 2017, 45, 47 და მომდევნო გვერდები.

¹³ აღსანიშნავია ისიც, რომ საპროცესო შეთანხმების თავში არსებული 679⁹ მუხლი (დღეს მოქმედი სსსკ-ის 218-ე მუხლი) ითვალისწინებდა განსაკუთრებული თანამშრომლობისა და შესაბამისი პირობების შესრულების შემთხვევაში ბრალდებულის სასჯელისაგან სრულად გათავისუფლების შესაძლებლობას. ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში აღნიშნული ნორმა შეფასდა როგორც საპროცესო შეთანხმების არსებული შემთხვევებისგან განსხვავებული მოდელი, როდესაც ადგილი აქვს ბრალდებულსა და ბრალმდებელს შორის სპეციალურ საპროცესო ურთიერთობას, იხ. გვენეტაძე, ნინო, სიმპოზიუმის კრებულში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 213, 225; მსგავს შეფასებასთან დაკავშირებით დოლიძე, ვერა, სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები N3 2017, 45, 49.

¹⁴ საპროცესო შეთანხმების 2014 წლამდე არსებული საკანონმდებლო ნორმები და მათი პრაქტიკაში გამოყენება არაერთხელ გამხდარა, როგორც ადგილობრივი, ისე საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ მწვავე კრიტიკის საგანი. აღნიშნულ და სხვა კრიტიკულ შეფასებასთან დაკავშირებით, მაგალითად ციმაკურიძე, ეკატერინე, ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტისა და ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერით მომზადებული ანალიზის დოკუმენტი, გვ. 6, 73 და მომდევნო გვერდი, https://idfi.ge/public/upload/Magda/presentation_on_the_Analysis_of_Legislation_and%20Practice_of_Plea_Bargain/Plea%20Bargain_GEO.PDF (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

¹⁵ 2014 წლის 24 ივლისის მიღებული საკანონმდებლო ცვლილების განმარტებით ბარათში საკანონმდებლო ცვლილების მიზეზად დასახელებულია საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტთან დაკავშირებით პრაქტიკაში გამოვლენილი პრობლემები; კანონპროექტის მიზნად კი მითითებულია სწრაფი და ეფექტიანი მართლმსაჯულების მიღწევა სამართლიანი სასამართლოს გარანტიების სრული დაცვით, კერძოდ ის, რომ აუცილებელია დამატებით გარანტიების დამკვიდრება უდანაშაულო პირის

კერძოდ, აღნიშნული მართებული ცვლილებებით: სასჯელზე შეთანხმება, როგორც საპროცესო შეთანხმების ერთ-ერთი საფუძველი, გაუქმდა; დაზარალებულის უფლებები გაფართოვდა შეთანხმების დადებისა და დამტკიცების პროცესში; შემოღებულ იქნა საპროცესო შეთანხმების ოქმი; შემოღებულ იქნა საპროცესო შეთანხმების დადებისთვის საჭირო შესაბამისი დამოუკიდებელი მტკიცებულებითი სტანდარტი – მტკიცებულებათა ერთობლიობა, რომლებიც საკმარისია საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოსატანად, და განხორციელდა სხვა თანმდევი ცვლილებები.¹⁶

2. საპროცესო შეთანხმების პრობლემატიკა და იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებები

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე ნათელია, რომ საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტმა მისი დანერგვიდან დღემდე არაერთი საკანონმდებლო ცვლილება განიცადა. ამასთანავე, პარალელურად, ეს ინსტიტუტი ქართველი იურისტებისთვის ინტენსიური კვლევის საგანია.¹⁷ ქართულ იურიდიულ

მსჯავრდების შესაძლებლობის მინიმუმამდე შემცირების უზრუნველსაყოფად; აღნიშნული განმარტებითი ბარათი ხელმისაწვდომია: <https://parliament.ge/legislation/1385> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

¹⁶ დაწვრილებით იხ. 2014 წლის 24 ივლისის საკანონმდებლო ცვლილებები და მათი განმარტებითი ბარათი, <https://parliament.ge/legislation/1385> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

¹⁷ მაგალითად: *აქუბარდია, ირინა*, წიგნი: *ფაფიაშვილი, ლალიივანიძე, მაია/აქუბარდია, ირინა/თუმანიშვილი, გიორგი/მეურმიშვილი, ბესიკ/გოგინიაშვილი, ნინო*, საქართველოს სისხლის საპროცესო სამართალი, კერძო ნაწილი, 2017, გვ. 542 და მომდევნო გვერდები; *ცქიტიშვილი, თემურ*, სასჯელი და მისი შეფარდება, 2019, გვ. 247 და მომდევნო გვერდები; *ცქიტიშვილი, თემურ*, წიგნი: *ევროპული და საერთაშორისო სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის საპროცესო სამართალზე*, 2019, გვ. 48 და მომდევნო გვერდები; *ლალიაშვილი, თამარ*, წიგნი: *ევროპული და საერთაშორისო სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის საპროცესო სამართალზე*, 2019, გვ. 363 და მომდევნო გვერდები; *ცქიტიშვილი, თემურ*, წიგნი: *სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში*, 2016, გვ. 650 და მომდევნო გვერდები; *გვენეტაძე, ნინო*, სიმპოზიუმის კრებულში: *სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში*, 2013, გვ. 213 და მომდევნო გვერდები; *ლალიაშვილი, თამარ*, სიმპოზიუმის კრებულში: *სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში*, 2013, გვ. 213 და მომდევნო გვერდები; *ლალიაშვილი, თამარ*, სიმპოზიუმის კრებულში: *სისხლის სამართლის მეცნი-*

ლიტერატურაში გამოთქმულია არაერთი (ხშირ შემთხვევაში მართებული) კრიტიკული პოზიცია, როგორც საპროცესო შეთანხმების 2014 წლამდე (მის შეცვლამდე) არსებულ მოდელთან დაკავშირებით, ისე, ზოგადად, მასთან მიმართებით.¹⁸ კერძოდ, მაგალითად, მითითებულია მოსამართლის დისკრეციული უფლებამოსილების შეზღუდვაზე; აღნიშნულია, რომ მართალია არსებობს ნორმა, რომელიც მოსამართლეს პროკურატურის შუამდგომლობაში მოთხოვნილი სასჯელის სამართლიანობის და კანონიერების შემოწმებას ავალდებულებს, მაგრამ რადგან მოსამართლე ვერ ერევა საპროცესო შეთანხმების პირობების შეცვლაში და მხოლოდ პირობების შეცვლის შეთავაზება შეუძლია მხარეებისთვის (რაც შემდგომ ზემდგომ პროკურორთან შეთანხმების შედეგად წყდება) რჩება ფორმალურ ჩანაწერად.¹⁹ პრობლემატურ საკითხად სახელდებოდა ასევე ის, რომ სასამართლო მოკლებულია შესაძლებლობას დაწვრილებით შეამოწმოს, თუ რამდენად ნებაყოფლობითია ბრალდებულის უარი საქმის არსებითად განხილვაზე.²⁰ აღნიშნულია

ერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 275 და მომდევნო გვერდები; *დოლიძე, ვერა*, სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები N3 2017, 45 და მომდევნო გვერდები; *რატიაი, ციალა*, მართლმსაჯულება და კანონი 3 (10) 2006, 116, 128 და მომდევნო გვერდები.

¹⁸ *რატიაი, ციალა*, მართლმსაჯულება და კანონი 3 (10) 2006, 116 და მომდევნო გვერდი, განსაკუთრებით 127 და მომდევნო გვერდები; საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის 2004-2013 წლების საკანონმდებლო ცვლილებების და ამ პერიოდის განმავლობაში მისი განსხვავებული მოწესრიგების ანალიზის შესახებ დაწვრილებით *გვენეტაძე, ნინო*, სიმპოზიუმის კრებულში: *სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში*, 2013, გვ. 213 და მომდევნო გვერდები, საპროცესო შეთანხმების ქართული მოდელის კრიტიკასა და საკანონმდებლო შემოთავაზებებთან დაკავშირებით განსაკუთრებით გვ. 221, 228, 230 და მომდევნო გვერდები; *ლალიაშვილი, თამარ*, სიმპოზიუმის კრებულში: *სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში*, 2013, გვ. 275 და მომდევნო გვერდები, ავტორი კრიტიკულად აანალიზებს საპროცესო შეთანხმების ქართულ სისხლის სამართალწარმოებაში დამკვიდრებულ პრაქტიკას და მას „მახინჯ პროცედურას“ უწოდებს, გვ. 276 და მომდევნო გვერდი; *ბენიძე, ვენედი*, ცხოვრება და კანონი N2 (4) 2008, 2, 5.

¹⁹ *გვენეტაძე, ნინო*, სიმპოზიუმის კრებულში: *სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში*, 2013, გვ. 231 და მომდევნო გვერდი.

²⁰ *გვენეტაძე, ნინო*, სიმპოზიუმის კრებულში: *სისხლის*

ისიც, რომ საპროცესო შეთანხმების დადებას ხშირად ბრალდებულის უსამართლო მსჯავრდებისა და მკაცრი სასჯელის შიში განაპირობებდა.²¹ თუ ბრალდებული უარს იტყოდა საპროცესო შეთანხმების გაფორმებაზე, „პროკურატურის მარნუხებს ქვეშ მოქცეული სასამართლო ასეთ პირებს [...] კანონის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებული სასჯელის თითქმის მაქსიმუმს უფარდებდა თავისუფლების აღკვეთის სახით.“²² ამიტომ საპროცესო შეთანხმებას მოიხსენიებდნენ როგორც თავისუფლების ყიდვის ინსტიტუტს, ვინაიდან საპროცესო შეთანხმების გაფორმების დროს ხდებოდა სასჯელის სახით ჯარიმის გამოყენება ისეთი დანაშაულებისთვის, რომლებისთვისაც სასჯელის სახედ საერთოდ არ იყო გათვალისწინებული ჯარიმა.²³

ამასთანავე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში მსჯელობის საგანი გახდა იმ ნორმის კონსტიტუციურობა, რომელიც დაზარალებულს არ აძლევდა საპროცესო შეთანხმების გასაჩივრების უფლებას. სასამართლომ თავისი 2008 წლის 19 დეკემბრის გადაწყვეტილებით უფლების ასეთი შეზღუდვა საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლთან (ძველი რედაქცია) შესაბამისად მიიჩნია.²⁴

საპროცესო შეთანხმების იმდროინდელი მოდელის პრობლემატურობა მისი დანერგვიდან მალე ევროპის საბჭოს ფარგლებშიც გახდა კრიტიკის

სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 232.

²¹ გვენეტაძე, ნინო, სიმპოზიუმის კრებულში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 232; ლალიაშვილი, თამარ, სიმპოზიუმის კრებულში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 280.

²² ლალიაშვილი, თამარ, სიმპოზიუმის კრებულში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 279 და მომდევნო გვერდი.

²³ ლალიაშვილი, თამარ, სიმპოზიუმის კრებულში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 279.

²⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 19 დეკემბრის N1/1/403, 427 გადაწყვეტილება საქმეზე კანადის მოქალაქე ჰუსეინ ალი და საქართველოს მოქალაქე ელენე კორაკოსიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II-12, <https://www.constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=362> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021). ამ გადაწყვეტილებას კრიტიკულად აფასებს ცეტიშვილი, თემურ, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, 2016, გვ. 656 და მომდევნო გვერდი.

საგანი. კერძოდ, ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა 2005 წელს მიღებული N1415 რეზოლუციით საქართველოს ხელისუფლებას მოუწოდებდა კრიტიკულად გადაეხინჯა საპროცესო შეთანხმების არსებული პრაქტიკა, ვინაიდან ის, არსებული სამართლებრივი პროცედურებით, ერთი მხრივ, სავარაუდო დამნაშავეებს აძლევდა შესაძლებლობას, ჩადენილი დანაშაულების სანაცვლოდ ეყიდათ თავისუფლება, მეორე მხრივ კი, შეიცავდა მისი თვითნებური, არაკეთილსინდისიერი და საერთოდ, პოლიტიკური მოტივებით გამოყენების საფრთხეს.²⁵

იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია ასევე მოსაზრება, რომ საპროცესო შეთანხმების 2004-2012 წლებში არსებული მოდელი ეწინააღმდეგებოდა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ისეთ პრინციპებს, როგორებიც არის, მაგალითად, უდანაშაულობის პრეზუმფცია და თვითინკრიმინაციისგან დაცვა.²⁶

²⁵ იხ. რეზოლუციის მე-9 პუნქტის შესაბამისი ა) ქვეპუნქტი, <https://pace.coe.int/pdf/a9094afe8905f27b5634abb2557bb6b2bd644bb309b243f4029e85fca535c3/resolution%201415.pdf> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021). ასევე აღსანიშნავია „ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ“ საქმის განმხილველი ერთ-ერთი მოსამართლის პოზიცია, რომელმაც ამ გადაწყვეტილებას ნაწილობრივ განსხვავებული აზრი დაურთო; მან გაიზიარა საპროცესო შეთანხმების ქართულ მოდელსა და მის პრაქტიკაში გამოყენებასთან დაკავშირებით საჯაროდ გამოთქმული კრიტიკული პოზიციები და, ამასთანავე, მიუთითა ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეს 2006 წლის 24 იანვრის მოწოდებაზე, რომ საქართველოს ხელისუფლებას კრიტიკულად უნდა გადაეხინჯა საპროცესო შეთანხმების არსებული მოდელი და პრაქტიკა, რაც გათვალისწინებული იყო ამავე ორგანიზაციის 2005 წლის N1415 რეზოლუციით, იხ. პირველი პარაგრაფი, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fuitext%22:%7B%22togonidze%22%7D,%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D,%22itemid%22:%7B%22001-142672%22%7D%7D>, (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

²⁶ ლალიაშვილი, თამარ, სიმპოზიუმის კრებულში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 275 და მომდევნო გვერდი; ავტორი დღესაც მიიჩნევს, რომ საპროცესო შეთანხმება ეწინააღმდეგება სისხლის სამართლის პროცესის ძირითად პრინციპებს, იხ. ლალიაშვილი, თამარ, წიგნში: ევროპული და საერთაშორისო სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, 2019, გვ. 363 და მომდევნო გვერდები; საპროცესო შეთანხმების სისხლის სამართლის პროცესის პრინციპებთან წინააღმდეგობაზე ასევე რატიანი, ციალა, მართლმსაჯულება და კანონი 3 (10) 2006, 130 და მომდევნო გვერდები.

აქედან გამომდინარე, ზოგიერთმა ავტორმა განავითარა პოზიცია, რომ საპროცესო შეთანხმება ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-4 მუხლით გათვალისწინებული სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპს და კონვენციის მე-6 მუხლით დადგენილი სამართლიანი სასამართლოს პრინციპს.²⁷

IV. სტრასბურგის სასამართლოს გადაწყვეტილების ძირითადი ასპექტები

ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში განხილული მოსაზრებების გათვალისწინებით, საინტერესოა სტრასბურგის სასამართლოს მიერ თავის გადაწყვეტილებაში განვითარებული შემდეგი ძირითადი პოზიციები:

ბრალის აღიარების ან *nolo contendere* შეთანხმების ან საგამოძიებო ორგანოებთან არსებითი თანამშრომლობის საფუძველზე ბრალდების შემსუბუქება ან უფრო მსუბუქი სასჯელის შეფარდება ევროპული სისხლის სამართალწარმოების სისტემებისთვის დამახასიათებელი ინსტიტუტია. ბრალდებასთან ან სასჯელთან დაკავშირებით შეთანხმება თავისი არსით არ ეწინააღმდეგება კონვენციას. საპროცესო შეთანხმება, გარდა იმისა, რომ სწრაფი მართლმსაჯულების განხორციელებისა და სასამართლოს, პროკურორებისა და ადვოკატების მომეტებული სამუშაოს განტვირთვის კარგი მექანიზმია, ის კორუფციასთან და ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ეფექტიანი საშუალებაც არის; ამასთანავე, მის საფუძველზე შესაძლებელია შემცირდეს სასჯელის ზომა და, შეაბამისად, პატიმართა რაოდენობა.²⁸

²⁷ ლალიაშვილი, თამარ, სიმპოზიუმის კრებულში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, 2013, გვ. 275; ავტორი დღესდღეობითაც სამსჯელოდ ხდის აღნიშნულ საკითხს, იხ. ლალიაშვილი, თამარ, წიგნში: ევროპული და საერთაშორისო სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის საპროცესო სამართალზე, 2019, გვ. 370 და მომდევნო გვერდი.

²⁸ იხ. ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, 90-ე პარაგრაფი, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-142672%22%5D%7D>, (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

სტრასბურგის სასამართლოს შეფასებით, საპროცესო შეთანხმების დადების დროს ვინაიდან სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვა შეკვეცილი პროცედურით ხორციელდება, საპროცესო შეთანხმების დადება თავისთავად გარკვეულ საპროცესო უფლებებზე უარის თქმას გულისხმობს. თავის მხრივ, საპროცესო უფლებებზე საკუთარი ნებით უარის თქმა არ ეწინააღმდეგება კონვენციის მე-6 მუხლის სულისკვეთებას. სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა ასევე 1987 წლის 17 სექტემბრის ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის მონოდებაზე, რომ წევრ სახელმწიფოებს სასამართლოში საქმის განხილვის პროცედურები გაემარტივებინათ.²⁹ თუმცა, სტრასბურგის სასამართლომ ისიც აღნიშნა, რომ საპროცესო უფლებებზე უარი ნათლად და არაორაზროვნად უნდა გამოიხატოს და, ამავე დროს, უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს მინიმალური საპროცესო გარანტიები. ამასთანავე, საპროცესო უფლებებზე უარის თქმა რომელიმე საჯარო ინტერესს არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს.³⁰

აღნიშნულის გათვალისწინებით, სტრასბურგის სასამართლომ დაასახელა პირობები, თუ რა შემთხვევებში არის გამართლებული საპროცესო შეთანხმების დადების საფუძველზე საპროცესო უფლებებზე უარის თქმა: ა) ბრალდებულმა სრულად იცის სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივი გარემოებები, სრულად აცნობიერებს შესაბამის სამართლებრივ შედეგებს და საპროცესო შეთანხმების დადების თაობაზე თანხმობას ნებაყოფლობით გამოთქვამს; ბ) საპროცესო შეთანხმების შინაარსი და მისი დადების ფორმა სათანადო სასამართლო კონტროლს ექვემდებარება.³¹

²⁹ იხ. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 1987 წლის 17 სექტემბრის (R (87) 18) რეკომენდაცია სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების გამარტივების შესახებ, <https://rm.coe.int/16804e19f8> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

³⁰ იხ. ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, 91-ე პარაგრაფი, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-142672%22%5D%7D>, (ბოლოს ნანახია 11.08.2021).

³¹ იხ. ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, 92-ე პარაგრაფი, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-142672%22%5D%7D>

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სტრასბურგის სასამართლომ მოცემულ საქმეზე დაადგინა შემდეგი: ა) საპროცესო შეთანხმების დადება პროკურატურას განმცხადებელმა თავად შესთავაზა; ამასთანავე, მან ნათლად გამოხატა სურვილი სახელმწიფოსთვის მიყენებული ზიანი აენაზღაურებინა; ბ) განმცხადებელს სრული წვდომა ჰქონდა სისხლის სამართლის მასალებზე; გ) განმცხადებელს იურიდიულ დახმარებას მის მიერ არჩეული ორი ადვოკატი უწევდა (ერთი მათგანი კი – პირველივე საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების მომენტიდან); დ) განმცხადებელს ადვოკატები იურიდიულ დახმარებას საპროცესო შეთანხმების დადებასთან დაკავშირებით მოლაპარაკებების წარმოების დროსაც უწევდნენ (ერთი მათგანი კი – შუამდგომლობის სასამართლოში განხილვის დროსაც); ე) შუამდგომლობის სასამართლოში განხილვის დროს მოსამართლემ გამოიკვლია, საპროცესო შეთანხმების დადებასთან დაკავშირებით მოლაპარაკებების წარმოების დროს განმცხადებელზე განხორციელდა თუ არა ზენოლა; ვ) განმცხადებელმა სასამართლოს წინაშე ნათლად დაადასტურა, რომ სრულად ესმოდა საპროცესო შეთანხმების შინაარსი, იცნობდა მის საპროცესო უფლებებს და სრულად აცნობიერებდა სამართლებრივ შედეგს. განმცხადებელმა ასევე დაადასტურა, რომ მასზე არ განხორციელებულა ზენოლა და საპროცესო შეთანხმების დადება ყალბი დაპირების შედეგად არ მომხდარა; ზ) საპროცესო შეთანხმება წერილობით იყო დადებული და ხელმოწერილი პროკურორის, განმცხადებლისა და მისი ადვოკატის მიერ. აღნიშნული შეთანხმება სასამართლოს წარედგინა და სასამართლოსთვის სრულად იყო ცნობილი საპროცესო შეთანხმების პირობები. სასამართლოსთვის ასევე სრულად იყო ცნობილი ინფორმაცია იმ მოლაპარაკებების შესახებ, რომელიც საპროცესო შეთანხმების დადებას უძლოდა წინ; თ) სასამართლო არ იყო შეზღუდული საპროცესო შეთანხმების პირობებით. მას ჰქონდა უფლებამოსილება, საკუთარი შეფასების საფუძველზე არ დაემტკიცებინა საპროცესო შეთანხმება მისი პირობებისა და პროცესის უსამართლობის მოტივით. სასამართლოს შეეძლო არა მხოლოდ არ დათანხმებოდა პროკურატურის შეთავაზებას სასჯელთან დაკავშირებით, არამედ სასჯელის ზომაც

],%22itemid%22:[%22001-142672%22]], (ბოლოს ნანახია 11.08.2021).

შეემციერებინა; ი) ეფექტიანი სასამართლო განხილვის მიზნით, სასამართლომ ასევე გამოიკვლია, განმცხადებლის მიმართ წაყენებული ბრალდება რამდენად იყო სათანადო მტკიცებულებებით გამყარებული; კ) სასამართლომ წარდგენილი შუამდგომლობა საჯარო სხდომაზე განიხილა, რამაც სასამართლო განხილვას დამატებითი ეფექტიანობა შესძინა.³²

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სტრასბურგის სასამართლომ დაასკვნა, რომ არ შეიძლებოდა თქმულიყო, საპროცესო შეთანხმების დადება პროკურატურის მიერ ზენოლის ან ყალბი დაპირების საფუძველზე განხორციელდა. მთელი პროცესი საკმარისი საპროცესო გარანტიებით იყო უზრუნველყოფილი, რათა აღნიშნული პროცესით ბოროტად სარგებლობა არ მომხდარიყო. საპროცესო უფლებებზე უარის თქმა არც რომელიმე მნიშვნელოვან საჯარო ინტერესს ეწინააღმდეგებოდა; შესაბამისად, განმცხადებლის მიმართ კონვენციის მე-6 მუხლი არ დარღვეულა.³³

³² იხ. ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, 93-ე-95-ე პარაგრაფი, [https://hudoc.echr.coe.int/en-g#%22fulltext%22:\[%22togonidze%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-142672%22\]\]](https://hudoc.echr.coe.int/en-g#%22fulltext%22:[%22togonidze%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-142672%22]]), (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

³³ იხ. ნაცვლიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, 96-ე-98-ე პარაგრაფი, [https://hudoc.echr.coe.int/en-g#%22fulltext%22:\[%22togonidze%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-142672%22\]\]](https://hudoc.echr.coe.int/en-g#%22fulltext%22:[%22togonidze%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-142672%22]]), (ბოლოს ნანახია 15.08.2021). აღსანიშნავია, რომ ამ საქმის განხილველმა ერთ-ერთმა მოსამართლემ გადაწყვეტილებას დაურთო ნაწილობრივ განსხვავებული აზრი და დადგინილად მიიჩნია კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი ნაწილისა და მე-7 დამატებით ოქმის მე-2 მუხლის დარღვევა, ამასთან დაკავშირებით იხ. მოსამართლის განსხვავებული აზრი, მე-8 პარაგრაფი, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:\[%22togonidze%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-142672%22\]\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:[%22togonidze%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-142672%22]]) (ბოლოს ნანახია 15.08.2021). ამ განსხვავებული აზრის მოკლე ანალიზთან დაკავშირებით იხ. ციმაკურიძე, ეკატერინე, ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტისა და ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერით მომზადებული ანალიზის დოკუმენტი, გვ. 69 და მომდევნო გვერდი, https://idfi.ge/public/upload/Magda/presentation_on_the_Analysis_of_Legislation_and%20Practice_of_Plea_Bargain/Plea%20Bargain_GEO.PDF (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

V. გადაწყვეტილების შეფასება და დასკვნა

ქართულ იურიდიულ სამეცნიერო ლიტერატურაში მნიშვნელოვანია სტრასბურგის სასამართლოს 2014 წლის ზემოაღნიშნული გადაწყვეტილების ანალიზი.³⁴ ამიტომ საჭიროა, ამ გადაწყვეტილების ძირითადი ასპექტების გაანალიზება, რაც ხელს შეუწყობდა სტრასბურგის სასამართლოს მიერ საპროცესო შეთანხმებისთვის დადგენილი საკვანძო კრიტერიუმების უკეთესად გაგებას და მათ სწორად გამოყენებას სამართალწარმოების პრაქტიკაში.

გადაწყვეტილება სამართლებრივი თვალსაზრისით, საბოლოოდ, მხარდაჭერას იმსახურებს, მიუხედავად იმისა, რომ გასაზიარებელია ნაწილობრივ განსხვავებული აზრის მქონე, საქმის განმხილველი ერთ-ერთი მოსამართლის კრიტიკული მითითებები, ზოგადად, საპროცესო შეთანხმების იმდროინდელ პრობლემატურ მოდელსა თუ მისი გამოყენების იმ ნიშნებში არსებულ პრაქტიკაზე³⁵.

ქართულ სისხლის სამართალწარმოების პრაქტიკაში დიდი მნიშვნელობა აქვს სტრასბურგის სასამართლოს მიერ დასახელებული კრიტერიუმების დაცვას, ვინაიდან სტრასბურგის სასამართლოსათვის მიმართვის ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, კონვენციის მე-6 მუხლის დაცვის მიზნებისთვის, კუმულაციურად შემომწმდება საპროცესო შეთანხმების დადების დროს შემდეგი სამი ძირითადი კრიტერიუმი: 1) სრულად აცნობიერებს თუ არა ბრალდებული სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივ გარემოებებსა და შესაბამის სამართლებ-

რივ შედეგებს; 2) ბრალდებულის ნებაყოფლობითობა საპროცესო შეთანხმების დადების თაობაზე; 3) ექვემდებარება თუ არა სათანადო სასამართლო კონტროლს დადებული საპროცესო შეთანხმების შინაარსი და მისი დადების ფორმის სამართლიანობა.

კონვენციის დარღვევის დადგენის შემთხვევაში კი სსსკ-ის 310-ე მუხლის „ე“ ქვეპუნქტის თანახმად, ახლად გამოვლენილი გარემოების გამო გადაისინჯება განაჩენი, თუკი ეს განაჩენი ამ დარღვევას ეფუძნება.

პირველ კრიტერიუმთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ სსსკ ითვალისწინებს ამ კრიტერიუმის დაცვის შესაბამის გარანტიებს. კერძოდ, სსსკ-ის 210-ე მუხლის 1² ნაწილით დადგენილია პროკურორის ვალდებულება, გააფრთხილოს ბრალდებული საპროცესო შეთანხმების შედეგების შესახებ და მისცეს მას შესაბამისი განმარტებები. ამავე მუხლის მე-4 ნაწილით, საპროცესო შეთანხმების დადებას წინ უნდა უძღოდეს, ერთი მხრივ, ბრალდებულის წინასწარი თანხმობა ასეთი შეთანხმების გაფორმებაზე, ხოლო, მეორე მხრივ, დაუშვებელია ასეთი შეთანხმების გაფორმება ადვოკატის უშუალო მონაწილეობის გარეშე. ადვოკატის სავალდებულო მონაწილეობა ბრალდებულისთვის სწორედ ფაქტობრივი იურიდიული გარემოებებისა და მოსალოდნელის სამართლებრივი შედეგების სრულ ინფორმირებას ისახავს მიზნად. ამავე მუხლის მე-5 და მე-6 ნაწილები კი ქმნიან ბრალდებულისთვის დამატებითი დაცვის გარანტიებს. გასათვალისწინებელია ასევე, რომ ბრალდებულმა ასეთი ინფორმირებულობა და აცნობიერება უნდა დაადასტუროს წერილობითი ფორმით, რაც სსსკ-ის 211-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად დაერთვება სასამართლოსთვის წინაშე პროკურორის შუამდგომლობას საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე. აღსანიშნავია, რომ სსსკ-ის 213-ე მუხლის მე-7 და მე-8 ნაწილები ბრალდებულს ანიჭებს შესაძლებლობას, განაჩენის გამოტანამდე ნებისმიერ დროს, ერთი მხრივ, უარი თქვას საპროცესო შეთანხმების დადებაზე, რისთვისაც არ არის საჭირო ადვოკატის თანხმობაც, მეორე მხრივ კი, შეცვალოს ასეთი შეთანხმების პირობები ბრალდების მხარესთან შეთანხმებით.

მეორე კრიტერიუმთან – ბრალდებულის ნებაყოფლობითობასთან – მიმართებით გასათვალისწინებელია, რომ ასეთ კრიტერიუმს (მოთხოვნას)

³⁴ ეს გადაწყვეტილება მოკლედ განხილულია მაგალითად შემდეგ ავტორებთან: დოლიძე, ვერა, სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები N3 2017, 45, 61 და მომდევნო გვერდები; აქუზარდია, ირინა, წიგნში: ფაფიაშვილი, ლალიივანიძე, მაია/აქუზარდია, ირინა/თუმანიშვილი, გიორგი/მეურმიშვილი, ბესიკ/გოგინაშვილი, ნინო, საქართველოს სისხლის სამართლის სამართალი, კერძო ნაწილი, 2017, გვ. 544 და მომდევნო გვერდი, 556 და მომდევნო გვერდი; ცქიტიშვილი, თემურ, წიგნში: ევროპული და საერთაშორისო სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის სამართალზე, 2019, გვ. 52 და მომდევნო გვერდი.

³⁵ იხ. მოსამართლის ნაწილობრივ განსხვავებული აზრის პირველი და მე-4 პარაგრაფები, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22to gonidze%22%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%22%22itemid%22:%5B%22001-142672%22%22%5D%7D> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

ადგენს სსსკ-ის 211-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 ნინადადება. ეს კრიტერიუმი თავის მნიშვნელობას იძენს სასამართლოში, როდესაც ის, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებამდე, გადის სასამართლო კონტროლს. კერძოდ, სსსკ-ის 212-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ და „ბ“ ქვეპუნქტების თანახმად, სასამართლო ვალდებულია დარწმუნდეს, რომ საპროცესო შეთანხმება დადებულია ნებაყოფლობით, რაიმე უკანონო მეთოდისა თუ უკანონო დაპირების გარეშე. ბრალდებულის ნების თავისუფლების დაცვის მიზანს ემსახურება ასევე სსსკ-ის 213-ე მუხლის მე-7 და მე-8 ნაწილები, რომლებიც ბრალდებულს, მისი ნების შესაბამისად, საპროცესო შეთანხმების დადებაზე უარის თქმის ან ასეთი შეთანხმების პირობების შეცვლის უფლებამოსილებით აღჭურავენ. საბოლოოდ, ნებაყოფლობითობა უნდა დადგინდეს მისი პოზიტიური მნიშვნელობის საპირისპიროდ, ნეგატიური გაგებით.

მესამე კრიტერიუმის მნიშვნელობა იმდენად დიდია, რომ მის გარეშე აზრი დაეკარგებოდა სხვა კრიტერიუმებს; შესაბამისად, სასამართლო კონტროლს გადაწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება საპროცესო შეთანხმების დადების დროს.³⁶ სსსკ ითვალისწინებს ნორმებს, რომლებიც საპროცესო შეთანხმების დადებაზე სწორედ სასამართლოს ეფექტიანი კონტროლის განხორციელებას ისახავს მიზნად, რათა გამოირიცხოს ამ ინსტიტუტის ბოროტად გამოყენება. რეალურად სწორედ მხოლოდ სასამართლოს ხელშია, შესაბამისი გამოკვლევის ჩატარების შედეგად ასეთი შეთანხმების საბოლოოდ გაფორმების საკითხი, ვინაიდან, სსსკ-ის 212-ე მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, საპროცესო შეთანხმების დადების შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს მოსამართლე მხოლოდ და მხოლოდ კანონის საფუძველზე და არ არის ვალდებული, ანგარიში გაუწიოს და ავტომატურად დაამტკიცოს ბრალდებულსა და პროკურორს შორის მიღწეული შეთანხმება.³⁷ ამასთანავე, სსსკ-ის 213-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახ-

მად, მოსამართლე ვალდებულია საფუძვლიანად შეამოწმოს საქმის მასალები და ბრალდებულის აღიარება, რათა დარწმუნდეს, დასაბუთებულია თუ არა ბრალდება. მოსამართლე ასევე ამომწმობს პროკურორის მიერ მოთხოვნილი სასჯელის კანონიერებასა და სამართლიანობას. შედეგად, სსსკ-ის 213-ე მუხლი სასამართლოს ანიჭებს დისკრეციას, რომ მიიღოს ერთ-ერთი შემდეგი გადაწყვეტილება: არსებითი განხილვის გარეშე გამოიტანოს განაჩენი, საქმე დაუბრუნოს პროკურორს, არსებითად განიხილოს საქმე ან მხარეთა თანხმობით ცვლილება შეიტანოს საპროცესო შეთანხმებაში და ამის შედეგად გამოიტანოს განაჩენი არსებითი განხილვის გარეშე.

საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის სისხლის სამართლის პროცესის პრინციპებთან თავსებადობაზე და მის დადებით თუ უარყოფით მხარეებზე არაერთი მოსაზრება გამოთქმულა, მაგალითად, გერმანულ სისხლის სამართალში.³⁸ ამ ჟურნალის მიზნებიდან გამომდინარე, შედარების სახით, მოკლედ უნდა ითქვას, რომ საპროცესო შეთანხმების გერმანული მოდელი, რომელიც 2009 წელს იქნა კოდიფიცირებული გერმანიის სსსკ-ში (§ 257 c), განსხვავდება ქართული მოდელისაგან³⁹. ძირეული სხვაობა მდგომარეობს იმაში, რომ გერმანიაში საპროცესო შეთანხმება ეფუძნება არა კონსესუალურ, არამედ ობიექტური ქმედებების დადგენის პრინციპს⁴⁰, რომელიც ბრალდებულის მიერ ბრა-

³⁸ მაგალითად იხ. *Heger, Martin / Pohlreich, Erol, Strafprozessrecht*, 2. Aufl., 2018, S. 86 ff.; *Heger, Martin / Pest, Robert, ZStW (Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft)* 126 (2014), 446 ff.; *Meyer-Goßner, Lutz*, in: *Meyer-Goßner, Lutz / Schmitt, Bertram, StPO*, 59 Aufl., 2016, § 257 c, Rn. 1 ff.; იხ. აგრეთვე *Heger, Martin, DGStZ (გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი)* 2/2016, 3, 6, 8 (ქართული ვერსია); ასევე *ცეტიშვილი, თემურ*, სასჯელი და მისი შეფარდება, 2019, გვ. 247 და მომდევნო გვერდები.

³⁹ ამ განსხვავებასთან დაკავშირებით *ცეტიშვილი, თემურ*, წიგნი: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, 2016, გვ. 661 და მომდევნო გვერდი; *ცეტიშვილი, თემურ*, სასჯელი და მისი შეფარდება, 2019, გვ. 248 და მომდევნო გვერდები.

⁴⁰ ის რომ გერმანიის სსსკ-ში არ ჰპოვა ასახვა კონსესუალურმა პრინციპმა, მიუთითებენ *Heger, Martin / Pest, Robert, ZStW* 126 (2014), 446, 448 ff.; საპროცესო შეთანხმების დროს მოსამართლის მიერ ობიექტური ქმედებების დადგენაზე მიუთითებს ასევე *Heger, Martin, DGStZ* 2/2016, 3, 5 (გერმანული ვერსია).

³⁶ მსგავსად *დოლიძე, ვერა*, სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები N3 2017, 45, 54, რომელიც აანალიზებს მოსამართლის როლს საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების პროცესში, 54 და მომდევნო გვერდები.

³⁷ იხ. ასევე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2011 წლის 13 მაისის N1/1/500 განჩინება საქმეზე *საქართველოს მოქალაქე რევაზ ჩავუნავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ*, II-4, <https://constcourt.ge/kal/judicial-acts?legal=419> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021).

ლის აღიარების შემთხვევაში ფორმდება მხარეებსა და მოსამართლეს შორის მხოლოდ სასჯელზე⁴¹.

დასასრულ, საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტი შეკვეცილი მართლმსაჯულების განხორციელების ინსტრუმენტია. ამიტომ, ქართულ სისხლის სამართალში საპროცესო შეთანხმების საფუძველზე განაჩენის არსებითი განხილვის გარეშე გამოტანის პროცესის ფორმალურ პროცედურად მოხსენიება, რომ მოსამართლე თითქოს მხოლოდ ამტკიცებს შეთანხმებას,⁴² ხელს უწყობს აზრის დამკვიდრებას, რომ სასამართლო კონტროლი ფიქციაა. ამან ასევე შეიძლება წაახალისოს სასამართლო კონტროლის შესუსტება მაშინ, როცა სსსკ-ით გათვალისწინებულია ეფექტიანი სასამართლოს კონტროლის განხორციელების შესაძლებლობა. აღსანიშნავია, რომ ეს ინსტიტუტი ისეთი მნიშვნელოვანი მიზნების მიღწევის საშუალებაა, როგორებიც არის, მაგალითად, სისხლის სამართლის პროცესის ეკონომია⁴³, სწრაფი მართლმსაჯულების განხორციელება, სასამართლოს, პროკურორებისა და ადვოკატების განტვირთვა მომეტებული სამუშაოსგან, კორუფციისა და ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ეფექტიანი ბრძოლა, პატიმართა რაოდენობის შემცირება.⁴⁴

⁴¹ Meyer-Goßner, Lutz, in: Meyer-Goßner, Lutz / Schmitt, Bertram, StPO, 59 Aufl., 2016, § 257 c, Rn. 3, 8 ff.; Heger, Martin / Pohlreich, Erol, Strafprozessrecht, 2. Aufl., 2018, S. 91 f.

⁴² იხ. მაგალითად ცქიტვილი, თემურ, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, 2016, გვ. 659 და მომდევნო გვერდი.

⁴³ Eser, Albin, DGStZ 3/2019, 76, 82 (ქართული ვერსია); ცქიტვილი, თემურ, სასჯელი და მისი შეფარდება, 2019, გვ. 249 და მომდევნო გვერდი.

⁴⁴ საპროცესო შეთანხმების ამ უპირატესობებზე მიუთითებს სტრასბურგის სასამართლო საქმეზე ნაც-ელიშვილი და ტოგონიძე საქართველოს წინააღმდეგ, 90-ე პარაგრაფი, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22tognidze%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%22001-142672%22%22%7D>, (ბოლოს ნანახია 15.08.2021); სწრაფი და ეფექტიანი მართლმსაჯულების განხორციელების მიზანზე მიუთითებს ასევე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო საქმეზე კანადის მოქალაქე ჰუსეინ ალი და საქართველოს მოქალაქე ელენე კირაკოსიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II-11, <https://www.constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=362> (ბოლოს ნანახია 15.08.2021); საპროცესო შეთანხმების უპირატესობებთან დაკავშირებით ასევე Heger, Martin / Pohlreich, Erol, Strafprozessrecht, 2. Aufl., 2018, S. 88.